

Juan Carlos Antunez je oficir španske vojske. Za islam, kulturu i civilizaciju islama počeo se zanimati kada ga je 1998. god. špansko Ministarstvo odbrane izabralo da pohađa dvogodišnji kurs arapskog jezika. Magistrirao je na temu "Međunarodni odnosi: prevencija i upravljanje sukobima" ("Universidad Catolica de Avila", Španija), završio postdiplomski studij "Islamska religija, kultura i civilizacija" (Universidad Nacional de Educación a Distancia i Junta Islamica, Španija); posjeduje i certifikat o islamu na Fakultetu islamskih studija u Sarajevu. Završio je postdiplomski program specijalizacije "Analiza džihadističkog terorizma" (Universidad de Granada, Španija). Pohađao je programe "Socijalni i psihološki aspekti terorizma – Suprotstavljanje ideologiji terorizma" i "Pravni aspekti borbe protiv terorizma" u „Centru za izvrsnu odbranu od terorizma“, Ankara, Turska). Njegovo uključivanje u sigurnosne aktivnosti, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou, dalo mu je priliku da se specijalizira za oblast međunarodnog religijskog motiviranog terorizma, njegove mreže i razvoj, kao i da izgradi poseban odnos prema vjerskom ekstremizmu. Njegove posljednje pozicije na Balkanu i sjeveru Afrike, gdje različite religije i etničke zajednice žive zajedno, a kršćanstvo se miješa s islamom, povećale su njegovo zanimanje za lokalnu kulturu, religiju i historiju različitih grupa. Trenutno radi kao međunarodni civilni konsultant u Sarajevu, gdje istovremeno radi na doktoratu "Strateške analize i procjene rizika" na „Internacionalnom univerzitetu u Sarajevu“.

Publikacije: Juan Carlos Antúnez, autor en Global Strategy - Universidad de Granada (global-strategy.org)

Juan Carlos Antunez is an Officer of the Spanish Army. He began his interest in Islamic religion, culture and civilization when in 1998 was selected by the Spanish Ministry of Defense to attend to a two years full time course on Arabic language. He has obtained a Master degree in "International relations: Conflict Prevention and Managing" ("Universidad Catolica de Avila", Spain) a post graduate degree in "Islamic Religion, Culture and Civilization" ("Universidad Nacional de Educacion a Distancia" and "Junta Islamica", Spain) and a certificate in Islamic Studies at the Sarajevo based Faculty of Islamic Studies. He has already completed a postgraduate program of specialization in "Analysis of Jihadist Terrorism" (Universidad de Granada, Spain). He has also attended the programs "Social and Phycological Aspects of Terrorism-Countering the Ideology of Terrorism" and "Legal Aspects of Combating Terrorism" at the "Centre of Excellence Defense Against Terrorism", (Ankara, Turkey). His involvement in security activities, both at national and international level, has given him the opportunity to specialize in International Religious Motivated Terrorism, its networks and development, as well as the particular relationship with religious extremism. His last positions in the Balkans and the North of Africa, where different religions and ethnical communities live together, and Christianity intermingles with Islam, have increased his interest in the local culture, religion and history of the different groups. He currently works as an International Civil Consultant in Sarajevo where he is also pursuing a PhD in "Strategic Analysis and Risk Assessment" at the "International University of Sarajevo".

Publications: Juan Carlos Antúnez, autor en Global Strategy - Universidad de Granada (global-strategy.org)

E-Mail: Juan.Carlos.Antunez.Moreno@jfcbs.nato.int

DOI: <https://doi.org/10.52510/sia.v5i2.75>

UDK:28-735(497.6)"1992/1995"

Original scientific article - Izvorni znanstveni članak

Juan Carlos ANTUNEZ MORENO

STRANI UTJECAJI NA ISLAM U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1995. GODINE

- drugi dio -

FOREIGN INFLUENCES IN ISLAM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA SINCE 1995

- second part -

STRANI UTJECAJI NA ISLAM U BOSNI I HERCEGOVINI OD 1995. GODINE

DIO II

VIII.

Potreba za profesionalnom, ozbiljnom i objektivnom analizom

da bi se procijenio rizik od radikalizacije među muslimanima u BiH, neophodno je koristiti metode istraživanja zasnovane na aktivnom i direktnom promatranju. Oni bi mogli pružiti objektivniji i rigorozniji pristup ovom fenomenu. Slične metode primijenjene su za procjenu rizika od radikalizacije u nekim španskim džamijama^{*1} i zatvorima.^{*2}

Ove metode mogu dozvoliti izbjegavanje intuitivnijih, spekulativnijih, pa čak i anegdotskih *ad hoc* pristupa, zasnovanih samo na analizi medija i intervjuima s lokalnim i međunarodnim nekada samoproglšenim stručnjacima za ovu temu. „Ad hoc“ pristupi pokazali su se kao metodološki pristrasni, čime su ograničili mogućnost formuliranja empirijski provjerljivih hipoteza te onemogućili adekvatnu procjenu razmjera i dinamike uticaja salafijskih ideja u Bosni i Hercegovini. Istraživači kategorički moraju izbjegavati pretvaranje studije u „progon vještica“, koji bi mogao baciti sumnju na cjelokupnu muslimansku populaciju u BiH: stavljanje bosanskih muslimana pod posebnu kontrolu šalje pogrešnu poruku, sugerirajući da su svi muslimani nepovjerljivi.^{*3}

Ozbiljna, rigorozna, objektivna i profesionalna istraživanja procijenila bi utjecaj selefijskih ideja u BiH, kako bi se postigla dva osnovna cilja:

- Prvi cilj je otkrivanje, zaustavljanje i poništavanje svake prijetnje sigurnosti.
- Ukoliko se ne utvrdi prijetnja, studija bi doprinijela „čišćenju“ slike muslimanskog društva, pomračene prethodnim glasinama, spekulacijama i sumnjivim analizama.

^{*1} „Studija o riziku islamističke radikalizacije u pet džamija jednog španskog grada“. Humberto M. Trujillo, Cristóbal León, David Sevilla i Joaquín González-Cabrera. *Athena Assessment* br. 5/09. 3. mart 2009.

^{*2} Trujillo, Humberto M., Javier Jordán, José Antonio Gutiérrez i Joaquín González-Cabrera. „Indicios sobre la radicalización yihadista en prisiones“. *Athena Assessment*. 2. decembar 2008. No. 12/08.

^{*3} Nikšić, Sabina. „Bosnian Muslims: Threat or Opportunity?“. 18. oktobar 2009. Ovaj članak nastao je u sklopu Balkan Fellowship for Journalistic Excellence, inicijative Robert Bosch Stiftunga i ERSTE Fondacije, u saradnji s Balkanskom istraživačkom mrežom za novinarstvo, BIRN.

Istraživanja bi se mogla periodično ponavljati kako bi se procijenila stvarna evolucija fenomena.

Nedostatak ozbiljnih ranijih studija o broju selefijskih sljedbenika u BiH, tekstovi koji su zasnovani na glasinama ili recikliranju ranijih medijskih informacija, a ne na novim dokazima, posebna osjetljivost lokalnih muslimana o tom pitanju, nedostatak znanja novinara, osoblja različitih nacionalnih organizacija, pa čak i pojedinih akademika o bosanskohercegovačkom islamu i muslimanima i lokalnim muslimanima, a, zapravo, predrasude i stereotipi – bili su ozbiljne prepreke u namjeri da se o ovoj temi pruži što potpunija, ozbiljnija i profesionalnija slika.

Prethodne greške moraju biti ispravljene kako bi se na vrijeme prepoznala ponašanja koja bi mogla predstavljati rane znakove vjerske radikalizacije. Budući da je riječ o višedimenzionalnom fenomenu, „transverzalnog“ različitih oblastima stručnosti, studije i istraživanja treba da provode timovi s multidisciplinarnim sposobnostima. Ranije procjene bile su usmjerene isključivo na vanjski izgled navodnih sljedbenika salafizma: duge brade, kratke pantalone, pokrivene supruge itd. Iste vanjski znakovi sljedbenika salafizma: duge brade, kratke pantalone, pokrivene supruge itd. Takvi vanjski znakovi predstavljaju vrlo slabe dokaze i moraju se izbjegavati ako se želi sprovesti ozbiljna studija o procesu radikalizacije,^{♦♦} koja bi se prije svega trebala zasnivati na konkretnim činjenicama:

- Mnogi muslimani koji potpuno odbacuju nasilje nose istu odjeću.
- Neke nošnje uobičajene su za sve muslimane u BiH, pa čak i za nemuslimane.
- Neke vanjske znakove koji se mogu uočiti na početku procesa pojedinac može izbjeci ili sakriti u kasnijoj fazi.
- Vanjski znakovi mogu se promijeniti u svakoj organizaciji, pokretu ili grupi.
- Vanjski izgled također varira u zavisnosti od stepena radikalizacije pojedinca, pa čak i njegove koherentnosti, slabosti i kontradiktornosti.

Unatoč tome, vanjski dokazi mogu se koristiti, izbjegavajući pretjeranu reakciju, ako:

- ▶ Nekoliko njih istovremeno se nađe kod iste osobe.
- ▶ Pojavljuju se iznenada.
- ▶ Kombinuju se sa sumnjivim individualnim i grupnim ponašanjem (regruti iznenada i duboko mijenjaju svoje ponašanje i odjeću nakon što su indoktrinirani).

Neki individualni obrasci ponašanja koji se mogu uzeti u obzir za rano upozorenje jesu:

- ▶ Pretjerano i skrupulozno i iznenadno poštivanje islamskih propisa. (Ideologija

^{♦♦} Za daljnje informacije o ovoj temi, pogledajte “Indicios externos de la radicalización y militancia yihadista”. Javier Jordán and Fernando M. Mañas. *Athena Intelligence Journal*. Vol. 2, No. 1 (2007).

radikalnih vjerskih grupa uglavnom privlači one koji nisu imali jak kontakt s religijom. Većina pripadnika ovih grupa svoja je prva vjerska iskustva imala kroz radikalno i iskrivljeno tumačenje svojih vjeroispovijesti.)

- ▶ Tenzije i promjena stava unutar poznatih i društvenih krugova (regruter postepeno izoluje regrute od njihovih porodica i ulazi u ulogu mentora).
- ▶ Izolacija i društvena polarizacija s onima koji ne dijele isto vjersko tumačenje.
- ▶ Ponavljana vjerska i politička retorika uglavnom se fokusirala na stvarne ili uočene nepravde koje zapadnjaci čine prema muslimanima.
- ▶ Selektivno korištenje medija i interneta, prema određenoj vjerskoj i političkoj viziji.
- ▶ Nesrazmjerno i brzopleto zanimanje za prve historijske tokove muslimanske religije, posebno za prve bitke koje su vodile muslimanske vojske.
- ▶ Povećanje agresivnog ponašanja.
- ▶ Neočekivano interesovanje za vojna pitanja.
- ▶ Posebna pažnja također se mora posvetiti arhetipskim obrascima.
- ▶ Grupna izolacija od ostatka zajednice.
- ▶ Grupna kohezija i identitet.
- ▶ Snažno vodstvo.
- ▶ Druge “demonizacije”.
- ▶ Grupna vjerska radikalizacija.
- ▶ Isključivost u razmišljanju.
- ▶ Opravdanje terorizma i apologija.

Ranom otkrivanju radikalizacije unutar religijske grupe moglo bi doprinijeti i sagledavanje nekih drugih činjenica:

- ▶ Ovakve grupe pokušavaju privući bivše korisnike droga i sitne kriminalce. Slabo psihičko i fizičko stanje ovisnika čini ih lakim metama za indoktrinaciju i regrutaciju. Pored toga, bivši korisnici droga upoznati su s ilegalnim aktivnostima i kada budu regrutovani, ovi pojedinci mogu se koristiti za podršku organizaciji, kroz kriminalne aktivnosti.
- ▶ Regruter postepeno izoluje regrute od njihovih porodica i stupa u ulogu mentora. U ovoj novootkrivenoj klimi, mladi regruti pronalaze društvenu integraciju i duhovni prostor za kojim su čeznuli, dok se radikalna indoktrinacija pojačava zbog zajedničkog pogleda na svijet postaju čvršće. Radikalni religiozni regruteri uzimaju mlade ljude pod svoju brigu, organizirajući aktivnosti povezivanja poput kampovanja i sportskih događaja, koji također doprinose povećanju vodstva i grupnoj koheziji.

- Iako su mnogi od njih ranije bili članovi selefijske organizacije, bili su isključeni ili su napustili organizaciju zbog svog nasilničkog ponašanja ili vjerskog stava.
- Grupi možda nedostaje vjerski vođa i ideološke inspiracije uglavnom dobivaju s interneta za samoindoktrinaciju.

Da bi se rano otkrili obrasci vjerske radikalizacije, od vitalnog je značaja podrška, uključivanje i saradnja lokalnih muslimanskih vjerskih vođa. Na osnovu vlastitog iskustva, autor ovog članka smatra da oni, ako im se pristupi s poštovanjem, ozbiljno i profesionalno, pokazujući poštovanje i interes za njihovu kulturu, religiju i tradiciju, mogu biti pouzdani izvori za dobivanje pouzdanih informacija o ovom pitanju.

IX.

Veze između bosanskih selefija i terorizma

Različiti politički događaji u BiH i drugim dijelovima regije izazvali su povećanje broja članaka o povezanosti BiH s terorizmom. Većina ovih članaka zasnovana je na glasinama ili recikliranju prethodnih medijskih informacija, a ne na novim dokazima. Neki lokalni i regionalni mediji, vrlo često etnički i politički pristrasni, pokušali su prikazati bosanske muslimane u BiH kao prijetnju sigurnosti, ne samo u BiH već i u ostatku Evrope.

Ove informacije određeni mediji redovno su generalizirali do tačke sugestije da je BiH navodno značajna prijetnja za etnonacionalnu sigurnost, jer navodno skriva “strane islamske teroriste”. Ova nacionalistička propaganda namjerno izvrće činjenice na dva načina. Na prvom mjestu, simptomi globalnih sigurnosnih prijetnji zamijenjeni su s uzrocima slabosti BiH na državnom nivou, pri čemu se miješa navodna namjerna podrška terorizmu na državnom nivou sa stvarnom nesposobnošću slabe

ILUSTRACIJA – Dževad Galijašević, “samoproglašeni” stručnjak za terorizam koji je odigrao aktivnu ulogu u propagandi koja zamagljuje činjenice.

ILLUSTRATION – Dževad Galijašević, a “self-proclaimed” terrorism expert who has played an active role in propaganda that obscures the facts.

države da se kontroliše. Drugo, ona označava glavni dio bošnjačkog establišmenta i stanovništva kao radikale, dok su oni ustvari samo nepokolebljivi protivnici bilo koje vrste radikalizacije.

Članovi različitih “samoproglšenih” stručnjaka za terorizam odigrali su vrlo aktivnu i važnu ulogu u spomenutoj propagandi. Njihova klasična metoda “povećanja kredibiliteta njihovih članaka” jeste korištenje izraza kao što su “strani obavještajni izvori koji bi da ostanu anonimni” ili “visoki službenici iz međunarodne zajednice” (ambasade, služba visokog predstavnika itd.) ili “vjerodostojan doušnik blizak premijeru itd. i poznat našem uredniku koji bi želio ostati anonimn”. Preporučuje se da se većina ovih informacija ne smatra pouzdanom referencom za tekuće probleme, a procjene zasnovane na člancima koje su objavili treba izbjegavati. Ova vrsta članaka može se smatrati nacionalnom propagandom koja zamagljuje činjenice.

Neki autori konstruisali su bauk “nadolazećeg balkanskog halifata” kroz višestruke konflacije: nacionalizma s religijskim šovinizmom; umjerenih balkanskih muslimanskih nacionalističkih lidera s radikalima koji se nalaze u njihovoj sredini; sunijske Al-Kaide sa šiitskim Iranom; Al-Kaide s režimima Saudijske Arabije, Pakistana i Ujedinjenih Arapskih Emirata; prilično saudijski vehabijski prozelitizam s Al-Qaidinim terorizmom.⁴⁵ Svi ovi različiti, konfliktni elementi spojeni su da bi se stvorila jedna jedinstvena zelena „islamska čorba“. Određeni analitičari terorizma referisali su se na ova tendenciozna pretjerivanja kao na takozvanu “balkansku zelenu transverzalnu teoriju”. Isti analitičar također namjerava povezivati *mainstream* borbe Armije BiH protiv srpskih i hrvatskih snaga s aktivnostima “Al-Kaide” i stranih mudžahedina na stvaranju jedinstvenog “bosanskog džihada”.

ILUSTRACIJA ~ Gornja Maoča kao "najradikalnije" selo u Bosni i Hercegovini.

ILLUSTRATION ~ Gornja Maoča as the "most radical" village in Bosnia and Herzegovina.

⁴⁵ “Al-Qa’ida in Bosnia” - komentari Marka Attile Hoarea o objavljenim knjigama: Schindler, John R.. “Unholy terror: Bosnia, al-Qa’ida, and the rise of global jihad” i Deliso, Christopher. “The coming Balkan caliphate: The threat of radical Islam to Europe and the West”.

Već je dobro dokumentovana činjenica da je od 1992. godine BiH zaista postala mjesto susreta nekih pripadnika raznih militantnih grupa koji su dolazili direktno ne samo iz kampova za obuku u Afganistanu već i iz zapadnih zemalja, gdje su regrutovani u džamijama i islamskim centrima. Procjenjuje se da ukupan broj mudžahedina koji su se borili u BiH od 1992. do 1995. iznosi između tri i četiri hiljade.^{*6}

ILUSTRACIJA ~ Dio pripadnika mudžahedina u redovima Armije BiH koje su poslale strane, a propustile hrvatske obavještajne službe.

ILLUSTRATION ~ Some of the members of the Mujahideen in the ranks of the Bosnian Army who were sent by foreign countries and missed by Croatian intelligence services.

Od većine mudžahedina zatraženo je da napuste BiH u skladu s članom 3 Sporazuma o vojnim aspektima Mirovnog rješenja, koji je dio Dejtonskog mirovnog sporazuma. U narednim godinama jedan broj njih napustio je BiH, ali neki od njih ostali su pošto su u međuvremenu legalnim (vjenčanje s Bosankom) ili ilegalnim putem postali državljani BiH. Nekoliko stotina mudžahedina ostalo je u BiH nakon rata, dok ih je nekoliko desetina ostalo. Neki autori nastojali su da bosansko državljanstvo dodijeljeno mudžahedinima, koji bi posljedično mogli nastaviti s terorističkim i džihadskim aktima na drugim mjestima, prikažu kao ozbiljnu prijetnju za zapadni svijet. S obzirom na poteškoće za bilo kojeg bosanskohercegovačkog državljanina da dobije potrebnu dozvolu za putovanje u zapadne zemlje, ova mogućnost se, u najmanju ruku, smatra sumnjivom.^{*7}

Uloga Al-Kaide i stranih mudžahedina u ratovima u bivšoj Jugoslaviji 1990-ih ostaje kontroverzna. BiH je neobična po tome što je tokom rata privlačila strane mudžahedine, od kojih su se neki naselili i

^{*6} Azinović, Vlado. "Challenges to international security: the case of Bosnia-Herzegovina". Ovaj rad predstavljen je na Drugoj godišnjoj konferenciji o ljudskoj sigurnosti, terorizmu i organizovanom kriminalu u regionu Zapadnog Balkana, u organizaciji projekta HUMSEC u Sarajevu 4 - 6. oktobra 2007.

^{*7} Jahić, Edin. "Developments of events in Bosnia and Herzegovina Following the 11th September 2001". Ovaj rad predstavljen je na Prvoj godišnjoj konferenciji o ljudskoj sigurnosti, terorizmu i organiziranom kriminalu u regiji Zapadnog Balkana, u organizaciji projekta HUMSEC u Ljubljani 23-25 novembra 2006.

koji su inspirisali lokalnu omladinu koja se borila s njima da usvoje njihove prakse. Ali ovo se ne čini dovoljnim da objasni uporne diskusije o BiH kao *sui generis* potencijalnom izvoru ili bazi za terorizam.^{♦8}

Detaljnijim istraživanjem može se utvrditi da samo prisustvo ljudi obučених i sposobnih za vršenje raznih terorističkih akata, kao i ideologija koja stoji iza njih, ne kvalificira BiH kao veću prijetnju međunarodnoj sigurnosti u odnosu na druge zemlje. Sadašnje okruženje u BiH pruža neke preduslove za potrebe međunarodnog terorizma (u smislu da je u BiH još uvijek prilično lako nabaviti oružje i eksploziv zbog endemske korupcije, utjecajnih mreža organiziranog kriminala, nepostojanja reda i zakona, “porozne” kontrole granica, užasne ekonomske i socijalne situacije i prisustva nekih radikalnih zajednica). Uprkos tome, radikalne grupe koje bi mogle promovirati svoju ideologiju, regrutirati više osoblja i razviti svoje organizacijske i logističke strukture unutar BiH i dalje pate od nedostatka podrške stanovništva BiH u cjelini, kao i dijela selefijfskih reformista koji žele da se distanciraju od radikalnijeg krila pokreta.

Radikalniji elementi selefijfske zajednice gotovo su izolovani od ostatka bosanskog društva. Ovi elementi smatraju se jednim “potencijalnim grupama” koje mogu dovesti do nasilnih događaja protiv umjerenih muslimana i nemuslimana, nakon što su ih regrutovali i organizirali neki pojedinci ili organizacije s radikalnim ciljevima. Sigurnosni naponi moraju biti usmjereni na one “autsajdere” koji su sami odlučili da se odvoje od drugih muslimana ili su bili isključeni iz drugih grupa zbog svog radikalnog, pa čak i nasilničkog ponašanja i vjerskog stava.

X.

Zaključci i preporuke: kako pobijediti radikalni selefizam?

Iz prethodne analize proizlazi nekoliko zaključaka:

Prvo, u više navrata govorilo se da, iako se *selefizam* u BiH ukorijenio u posljednjih petnaestak godina, broj njegovih pristalica nije toliko važan kao što su neki mediji tvrdili. Primjer BiH često se navodi kao uzor za koncept “evropskog islama”; umjeren, miran i fleksibilan, inkarnacija ideja islamskog reformizma koje pomiruju tradicionalni islam s modernom državnošću. Ovu ocjenu podržavaju sljedeće karakteristike islama u BiH:

- ekskluzivna sunijska tradicija koja seže do osmanskog doba sa snažnim utjecajem umjerene hanefijske pravne škole i sufijfskih redova;

^{♦8} Christian Moe: Komentari na program “Islamic radicalization-Reality or Fata Morgana?”, emitiran na Radiju Slobodna Evropa 17. novembra 2007.

- ▶ neprekinuta tradicija centralnog duhovnog autoriteta sa dobro organizovanom strukturom uleme ili islamskih učenjaka;
- ▶ vijekovi koegzistencije s drugim svjetskim religijama i konfesijama uključujući više od 130 godina u sekularnoj državi s elementima vladavine prava te
- ▶ kompatibilnost legitimnih islamskih institucija sa sekularnom državom: dobro organizovana *ulema*, *medrese* kao javno priznate srednje škole, islamske fondacije (*vakufi*) i (do 1946) *šerijatski* sudovi za porodično pravo.

Drugo, mogući utjecaj ekstremističkih autsajdera na Islamsku zajednicu u BiH manji je nego u drugim zemljama iz dva glavna razloga:

- ▶ Lični razlozi: iako se njegov stav o selefizmu smatra dvosmislenim, *reisu-l-ulema* Mustafa Cerić snažan je vođa, koji islamsku zajednicu drži na okupu.
- ▶ Strukturni aranžmani: da bi bili podobni, budući imami moraju prvo studirati u jednoj od šest *medresa* (srednjih islamskih škola), a zatim na Islamskom fakultetu u Sarajevu.

Treće, različiti politički događaji u BiH i drugim dijelovima regiona izazvali su porast broja tekstova o “*vehabizmu*” i *selefizmu* i njegovoj mogućoj povezanosti s terorizmom. Većina ovih članaka zasnovana je na glasinama ili recikliranju prethodnih medijskih informacija, a ne na novim dokazima. Mediji u BiH, vrlo često etnički i politički pristrasni, pokušavaju prikazati bosanski “*vehabizam*” kao rastuću prijetnju sigurnosti, ne samo u BiH već i u ostatku Evrope. Da bi to učinili, koristili su diskurs vrlo sličan onom iz 1990-ih, mijenjajući termin “islamski fundamentalizam” u “*selefizam*” ili “*vehabizam*”. Ovu informaciju pojedini mediji redovno generalizuju do te mjere da BiH navodno predstavlja

ILUSTRACIJA – Većina članaka o “*vehabizmu*” i *selefizmu* i njegovoj mogućoj povezanosti s terorizmom zasnovana je na glasinama ili recikliranju prethodnih medijskih informacija, a ne na novim dokazima.

ILLUSTRATION – Most articles about “*Wahhabism*” and *Salafism* and its possible connection to terrorism are based on rumors or recycling of previous media information, rather than new evidence.

značajnu prijetnju etnonacionalnoj sigurnosti, jer je navodno utočište stranih islamskih terorista. Ova nacionalistička propaganda namjerno deformiše činjenice na dva načina. Na prvom mjestu, simptomi globalnih sigurnosnih prijetnji zamijenjeni su s uzrocima slabosti na državnom nivou BiH, pri čemu se miješa navodna namjerna državna podrška terorizmu sa stvarnom nesposobnošću slabe države da sama sebe nadzire. Drugo, najveći dio bošnjačkog establišmenta i stanovništva označeni su kao radikali, a oni su, naprotiv, uporni protivnici svake vrste radikalizacije.

Četvrto, većina nedavno prijavljenih incidenata koje su izazvale “vehabije” nije bila direktno vjerski ili etnički motivirana. Incidenti su bili rezultat generalnog veoma konzervativnog/netolerantnog mentaliteta u regionu. Na njih su uvelike utjecale izjave i stavovi važnog dijela lokalnog vjerskog i političkog vodstva i ne mogu se direktno dovesti u vezu sa bilo kojom vrstom “muslimanske tajne agende” niti se ograničiti na bilo koju vjersku grupu. Mediji su neke također pretjerano, pogrešno predstavili ili su ih čak izmislili u skladu s različitim političkim i nacionalističkim planovima. Ovi izvještaji naširoko su se koristili za podsticanje straha od muslimana i insistiranje na tezi o tome da se nemuslimanskim građanima prijeti.

ILUSTRACIJA ~ Intelektualci, naučnici i novinari kontinuirano su od Islamske zajednice BiH tražili aktivnu poziciju u borbi protiv selefizma.

ILLUSTRATION ~ Intellectuals, scientists and journalists have continuously asked the Islamic Community of Bosnia and Herzegovina to take an active position in the fight against Salafism.

Peto, iako je *selefizam* u BiH vanzemaljski i mali pokret unutar BiH, on je djelomično uspio u regrutovanju nekih mladih “konvertita” unutar umjerene muslimanske tradicije BiH koji su glavne bosanske muslimane počeli identificirati kao lažne muslimane, pa čak i kao neprijatelje. Ima određeni potencijal da rezultira rastućom, pa čak i nasilnom, konfrontacijom u BiH sa umjerenim muslimanima

i nemuslimanima. Ovo bi moglo imati ozbiljne posljedice za BiH u njenim nastojanjima da održi pluralističko društvo.

Šesto, moguće je da je rukovodstvo Islamske zajednice BiH potcijenilo *selefijski* fenomen u BiH. Više fokusirani na politička pitanja, nisu obraćali pažnju na ovu temu, a možda i neće sve dok ne shvate da bi neki elementi *selefijskog* pokreta mogli ozbiljno narušiti autoritet zvanične Islamske zajednice BiH i stvoriti paralelnu vjersku strukturu u zemlji.

Sedmo, uprkos činjenici da je stav Islamske zajednice BiH u više navrata smatran nejasnim i dvosmislenim, a intelektualci, naučnici i novinari kontinuirano traže aktivnu poziciju u borbi protiv *selefizma*, “kasne i stidljive” mjere koje preduzima Islamska zajednica BiH mogu se smatrati pozitivnim. Odgovor Islamske zajednice BiH pojačao je “šizmu” koji se posljednjih mjeseci uočava u selefijskoj zajednici u BiH. Cerić je oko sebe okupio ne samo tradicionalne vjernike, tradicionalne bosanske muslimane, već i dio *selefijskih* reformista koji se žele distancirati od radikalnijeg krila pokreta. Radikalniji elementi *selefijske* zajednice gotovo su izolovani od ostatka muslimanskog društva.

Osmo, važno je zapamtiti da se “*selefijski* pokret” u BiH sastoji od nekoliko integrisanih struja. Ako se prema ovim tokovima postupa grubo, bez razlikovanja, mogu se pojaviti dva negativna ishoda:

- ▶ Različite niti mogu se spojiti u reakciji, pri čemu se umanjuju razlike koje bi inače mogle biti plodno razvijene.
- ▶ *Džihadističke* i *tekfirske* tendencije mogu zasjeniti druge.

Deveto, važan činilac koji usmjerava radikalne grupe jeste vrijeme. Oni svojim ciljevima ne pridaju isti stepen hitnosti kakav bi tome dale zapadne države. Širenje njihovih radikalnih ideja nadilazi krajnje stanje vezano za vrijeme. Ako shvate da situacija nije dobra za postizanje njihovih ciljeva, mogu se preseliti u izolirana područja gdje mogu prakticirati svoju verziju islama, čekajući pravi trenutak da nastave sa svojom “misijom”: to jest uspostaviti BiH kao homogenu islamsku državu, zasnovanu isključivo na principima *šerijata*. Ovo je koncept hidžre ili emigracije koji radikalne grupe povezuju s nekom vrstom duhovnog i fizičkog penzionisanja izvan “pokvarenog društva” ili *džahilije*, “mračnog” perioda prije islama. Ovo je vjerovatno stav nekih radikalnih grupa u BiH trenutno. Kako bi se smanjila izolacija i moguća dalja radikalizacija ovih elemenata, ostatak muslimanskog društva mora pokušati da im se približi i prigrli ih u bošnjačko društvo.

Deseto, uprkos tome što je prva bitka dobijena, rat će dugo trajati. I dalje će se nastaviti neke težnje uspostavljanja paralelne islamske zajednice, kako bi se na tihi i diskretan način potkopavala moć zvanične.

Jedanaesto, vjerska netolerancija u zemlji direktno odražava etničku netrpeljivost zbog praktički nerazlučivog poistovjećivanja etničke pripadnosti s vjerskim porijeklom. Bosanski muslimani (Bošnjaci) uglavnom se povezuju s islamom, bosanski Hrvati s Rimokatoličkom crkvom, a bosanski Srbi sa Srpskom

pravoslavnom crkvom. U nekim zajednicama, lokalni vjerski lideri i političari doprinose netoleranciji i porastu nacionalističkih osjećaja javnim izjavama i vjerskim govorima. Političari i vjerske vođe obično iskorištavaju prednosti međuetničkih neriješenih problema koji proizlaze iz etničkih razlika kako bi učvrstili svoju poziciju visoke moći. Političke stranke kojima dominira jedna etnička grupa i dalje su moćne u zemlji. Većina političkih partija nastavlja da se blisko identifikuje s religijom koja je povezana s njihovom dominantnom etničkom grupom; međutim, mnoge političke stranke tvrde da su multietničke. Neki svećenici okarakterizirali su tvrdolinijaške nacionalističke političke simpatije kao dio “prave” vjerske prakse. Linija koja dijeli politiku i religiju često je zamagljena, posebno tokom izbornih sezona, kada su vjerski govori i službe obično zloupotrebljavani u svrhe kampanje.

Dvanaesto, dok vjerske vođe u zemlji aplaudiraju rastućem vjerskom osjećaju među mladima, ožiljci rata, ekonomski problemi i nedavna historija segregacije kao rezultat poslijeratnih povratničkih pokreta također su na mnogim mjestima unijeli trag nacionalizma u mlađu generaciju koji je ponekad usmjeren protiv drugih vjerskih zajednica. Vjerska netolerancija plodno je tlo za regrutaciju radikalnih pokreta. Politički i vjerski lideri moraju ostaviti upotrebu govora koji šire “mržnju i strah” usmjerene na druge. Svaka inicijativa za razvoj multietničkog društva u BiH također je mjera za pobjedu svake vrste vjerske radikalizacije.

Trinaesto, bosanska ulema koncentrirala se na “teške” teološke teme i nije razvila vjerski govor koji većina običnih muslimana lako razumije i koji zadovoljava njihove potrebe. Ovaj kulturni jaz između učenjaka i običnih vjernika naširoko su koristili strani radikalni pokreti za preobraćenje lokalnih muslimana. Selefizam je zauzeo prazan prostor između “previše akademskog islama”, narodnog islama i sekularizma i laicizma dijela bosanskih muslimana. Bosanska *ulema* mora razgovarati s vjernicima na njihovom jeziku, suočavajući se s problemima “hljeba i putera” kako bi se suprotstavila utjecaju *selefija* u nekim područjima i širenju pokreta u budućnosti. Vjerski učenjaci moraju shvatiti koliko je njihov trud važan u zaustavljanju ovog procesa i posvetiti posebnu pažnju vjerskom učenju u zemlji.

Četrnaesto, da bi se suočila s vjerojatnim dolaskom nove generacije dobro obučених učenjaka vrlo bliskih selefijskim idejama i diplomiranih na nekim bliskoistočnim univerzitetima, hijerarhija Islamske zajednice BiH mora “reciklirati” svoje imame. Ovi imami, posebno oni veterani, moraju dobiti posebnu instrukciju da vode ideološku i vjersku debatu s novopridošlim diplomcima kako bi okupili svoje zajednice oko sebe.

Petnaesto, dobro pripremljeni bosanski tradicionalni učenjaci također moraju “preobratiti” one vjernike koje su već uhvatili radikalni pokreti. Posebnu pažnju treba posvetiti bivšim korisnicima droga, kao i zatvorenim kriminalcima, koji su često bili na meti selefijskih grupa.

Šesnaesto, tradicionalni bosanski muslimani vjernici imaju tendenciju da prepoznaju svijet višestruke islamske stvarnosti i da se blisko identifikuju sa svojom “nacionalnom” varijantom. Vjerske vlasti bosanskih muslimana moraju uvjeriti lokalne vjernike da i oni moraju biti tolerantni prema svim tumačenjima islama, ali da ne mogu tolerisati agresivnost i radikalizam.

Sedamnaesto, praćenje stanja mladih u BiH, stope nezaposlenosti i razvoja socijalnih i zdravstvenih usluga, uključujući centre za rehabilitaciju ovisnika o drogama, od suštinskog su značaja za budućnost ovog pitanja. Lokalne i međunarodne vlasti i organizacije moraju razviti kulturne i društvene programe kako bi se suprotstavili programima radikalnog pokreta. Bilo kakve aktivnosti za mlade, posebno one koje pohađaju tinejdžeri koji dolaze iz različitih zemalja i različitog vjerskog porijekla jesu način da se izbjegne regrutacija *selefija*. Ekonomski i društveni razvoj u zemlji i njena integracija u euroatlantsku strukturu veoma su važni za poraz *selefijskog* pokreta u BiH.

Osamnaesto, opasnost da bi radikalne organizacije mogle regrutirati bosansko-hercegovačke mlade ljude veća je izvan Bosne i Hercegovine nego unutra. U zapadnim zemljama ovi tinejdžeri gube svoje kulturne korijene, identitete i porodične strukture i stoga su lakša meta za radikalne grupe. Njihovi roditelji nisu u mogućnosti da pruže kulturno ili duhovno vodstvo, dok njihovim zajednicama možda nedostaju imami moderne, demokratske orijentacije. Nepovezani s tolerantnim tradicijama prvobitnih domovina svojih porodica, ovi su tinejdžeri podložni stranoj propagandi i propovijedima koje sadrže usko i grubo tumačenje islama. Konverzija bošnjačke dijasfore rizik je s dvaju različitih stanovišta:

- ▶ kao finansijski izvor za lokalne selefije i
- ▶ kao rasadnik mogućih selefijskih misionara u BiH

Devetnaesto, važno je ojačati odnos između Islamske zajednice BiH i bošnjačke dijasfore, kao i između Islamske zajednice BiH i lokalnih vlasti zemalja u kojima je prisutna bošnjačka dijaspora.

Dvadeseto, većina do sada prikupljenih informacija zasniva se na regurgitaciji medija ili pristrasnom širenju glasina bez dalje potvrde. *Selefizam* je veoma osjetljivo pitanje u BiH, te se svaka aktivnost na prikupljanju informacija o selefizmu u BiH mora odvijati uz najpažljivije poštovanje procedura i poštivanje slobode vjeroispovijesti. Osoblje koje je potrebno da se bavi ovim osjetljivim pitanjem mora dobiti odgovarajuću pozadinu i znanje o temi, kako bi se izbjegli nesporazumi i pogrešna tumačenja. Na osnovu vlastitog iskustva, autor ovog članka potvrđuje da će se na taj način dobiti informacije koje predstavljaju originalno razmišljanje o stvarnoj slici islamske zajednice u zemlji, a ne “regurgitacija mudrosti otvorenog izvora”. Ovaj napor doprinio bi da se razbije predrasude i nesporazumi koji predstavljaju prepreke pravilnom obavljanju poslova, popune praznine u informacijama i daju priliku svojim organizacijama da pravilno prate i procjenjuju razvoj ovog fenomena.

Dvadeset prvo, bliski vjerski, historijski i kulturni odnosi između bosanskog stanovništva i Turske su slični. Turska energično provodi dugogodišnju politiku modernizacije. Turska je pokazala da su islam i modernost kompatibilni. Kao sekularna demokratska zemlja s ekonomijom slobodnog tržišta, Turska prenosi ključne zapadne koncepte i vrijednosti na Bliski istok, Trans-Kavkaz i centralnu Aziju. Turska nudi živi dokaz da se muslimanske i zapadne vrijednosti mogu kombinirati unutar sekularnog i

demokratskog sistema. Historijske veze između bosanskog naroda i Turske mogle bi poslužiti kao čvrst bedem protiv drugog “više stranog” utjecaja koji dolazi iz nekih zemalja Bliskog istoka, učvršćujući tradicionalnu verziju islama i izbjegavajući širenje radikalnih ideja. Ukratko, ovaj utjecaj značajan je za budući pravac i karakter islama u BiH.

ILUSTRACIJA ~ Turska nudi živi dokaz da se muslimanske i zapadne vrijednosti mogu kombinirati unutar sekularnog i demokratskog sistema.

ILLUSTRATION ~ Turkey offers living proof that Muslim and Western values can be combined within the secular and democratic system.

Dvadeset i drugo, također se potvrđuje da lokalni muslimanski vjernici, ako im se pristupi na pošten, ozbiljan i profesionalan način, pokazujući svoje poštovanje i interesovanje za njihovu kulturu, vjeru i tradiciju, mogu biti pouzdan izvori za dobivanje tačnih informacija o radikalnim strujama u muslimanskim zajednicama. Pored napora običnih lokalnih muslimana, koji su vrlo često zagriženi protivnici *selefizma*, pripadnici Islamske zajednice BiH mogli bi biti zaista nepremostiva prepreka pred *selefizmom* u BiH.

Dvadeset i treće, bosanski islam mogao bi igrati konstruktivnu ulogu kao graditelj mostova između islamskog svijeta i Evrope, koja je uglavnom definirana kršćanima, a kojoj bosanski muslimani pripadaju, geografski, historijski i zapravo kulturno.

I na kraju, Bosanci stoljećima praktikuju islam, iako u umjerenijoj formi. Oni imaju dugo iskustvo u multikulturalnom društvu. Bosanski muslimani također imaju jaku svijest da trebaju razviti oblik islama koji je u skladu s evropskim normama i vrijednostima. Oni su dokaz da islamu, na način na koji se razumije i praktikuje u BiH, može biti mjesto u Evropi, uprkos onima koji tvrde da Evropa i islam ne idu zajedno.

bibliografija / bibliography

ALAIN-CHARLES LEFÈVRE. "Bosnie et Croatie: un désastre culturel sans précédent," *Archéologia* no. 328 (Nov. 1996).

ALIBASIC, AHMET. "Traditional and Reformist Islam in Bosnia"(2003).

ANDRÁS RIEDLMAYER. "Erasing the Past: The Destruction of Libraries and Archives in Bosnia-Herzegovina," *Middle East Studies Association*, 29 (July 1995).

ANDRAS RIEDLMAYER. "From the Ashes: The Past and Future of Bosnia's Cultural Heritage" in *Islam and Bosnia, Conflict Resolution and Foreign Policy in Multi-Ethnic States* edited by Maya Shatzmiller (Ithaca: McGill-Queens University Press 2002).

BRINGA TONE. (2002), "Islam and the Quest for Identity", in Shatzmiller, Maya, "Islam and Bosnia: Conflict Resolution and Foreign Policy in Multi-Thnic States", McGill Queen's University Press.

Council of Europe: Committee on Culture and Education, Information Reports on the Destruction by War of the Cultural Heritage in Croatia and Bosnia-Herzegovina (Strasbourg: Council of Europe, Parliamentary Assembly, 1993-97), nos. 1-10 = Assembly Documents nos. 6756, 6869, 6904, 6989 + addendum, 6999, 7070, 7133, 7308, 7341, 7674, 7740.

EDIN JAHIC. "Developments of events in Bosnia and Herzegovina Following the 11th September 2001". This paper was presented at the First Annual Conference on Human Security, Terrorism and Organized Crime in the Western Balkan Region, organized by the HUMSEC project in Ljubljana, 23-25 November 2006.

"Estudio del riesgo de radicalización islamista en cinco mezquitas de una ciudad española". Humberto M. Trujillo, Cristobal León, David Sevilla y Joaquín González-Cabrera. *Athena Assessment* No 5/09. 3 March 2009.

EXPOSITO, JOHN L. "The Oxford Dictionary of Islam". (Oxford University Press, 2003).

FINE, JOHN V.A. (2002) "The Various faiths in the History of Bosnia: Middle Ages to the Present", in Shatzmiller, Maya, "Islam and Bosnia: Conflict Resolution and Foreign Policy in Multi-Thnic States", McGill Queen's University Press

"Indicios sobre la radicalización yihadista en prisiones". Humberto M. Trujillo, Javier Jordán, José Antonio Gutiérrez and Joaquín González-Cabrera. *Athena Assessment* No. 12/08. 2 December 2008.

International Crisis Group (ICG), Rebuilding a Multi-Ethnic Sarajevo, 3 February 1998.

"Islamist and public security concerns in Eastern Europe", Gyorgy's Lederer's talk at a 2008 conference of the "Obcansky Institute" in Prague.

JOLYON NAEGELE. "Saudi Wahhabi Aid Workers Bulldoze Balkan Monuments," *RFE/RL Weekday Magazine* (August 4, 2000).

MALCOM, NOEL. "Bosnia a Short History" (1996). New York University.

MARJANOVIC, D; FORNARINO, S, MONTAGNA, S, PRIMORAC, D, HADZISELIMOVIC, R, VIDOVIC, S, POJSKIC, N, BATTAGLIA, V, ACHILLI, A, DROBNIC, K, ANDJELINOVIC, S, TORRONI, A, SANTACHIARA-BENERECETTI, AS, SEMINO, O. (2005) "The Peopling of Modern Bosnia-Herzegovina: Y-chromosome Haplogroups in the Three Main Ethnic Groups".

MICHAEL A. SELLS. *The Bridge Betrayed: Religion and Genocide in Bosnia*, rev. ed. (Berkeley: University of California Press, 1998).

NIKSIC, SABINA. "Bosnian Muslims: Threat or Opportunity?" (18 October 2009) This article was produced as part of the Balkan Fellowship for Journalistic Excellence, an initiative of the Robert Bosch Stiftung and ERSTE Foundation, in cooperation with the Balkan Investigative Reporting Network, BIRN.

SAÏD ZULICAR. "Alerte aux iconoclastes!" *Al-Ahram Hebdo* (February, 28, 2001).

STEPHEN M. Walt in "International Relations: One World, Many Theories" "Foreign Policy". Washington: Spring 1998.

STEPHEN SCHWARTZ. "Islamic Fundamentalism in the Balkans," *Partisan Review* (July 2000).

U.S. Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor: *International Religious Freedom Report 2009*. Bosnia and Herzegovina.

VESNA BLAZINA. "Mémoricide ou la purification culturelle: la guerre et les bibliothèques de Croatie et de Bosnie-Herzégovine," *Documentation et bibliothèques* 42 (1996).

VLADO AZINOVIC. "Challenges to international security: the case of Bosnia-Herzegovina". This paper was presented at the Second Annual Conference on Human Security, Terrorism and Organized Crime in the Western Balkan Region, organized by the HUMSEC project in Sarajevo, 4-6 October 2007.

"Al-Qa'ida in Bosnia" comments made by Marko Attila Hoare on published books by John R. Schindler "Unholy terror: Bosnia, al-Qa'ida, and the rise of global jihad" and Christopher Deliso "The coming Balkan caliphate: The threat of radical Islam to Europe and the West".

ILUSTRACIJA ~ Tradicionalno okupljanje muslimana na dovištu Ajvatovica.

"Islamska tradicija Bošnjaka" je jedan od izvora na kojima se zasniva ustrojstvo organa i ustanova IZ u BiH i njena djelatnost, i to nakon Kur'ana i Sunneta. U tumačenju i izvršavanju ibadetskih islamskih dužnosti u IZ primjenjuje se hanefijski mezheb. Autonomija IZ u BiH utemeljena je na vjerskopравnim institucijama bosanskih muslimana iz vremena osmanske uprave.